

VÝPRAVA DO KAŇONU ŘEKY CHRUDIMKY

Pojďte s námi!

“

Co je to sgrafito?

**Byli jste už někdy
v říčním kaňonu?**

**Víte, kdo jsou
to trampové?**

”

**POZNÁVÁNÍ JE
DOBRODRUŽSTVÍ!**

**12–100
let**

10,5 km

Stáhněte si brožuru
a interaktivní mapu
za použití QR kódu!

VÝPRAVA DO KAŇONU ŘEKY CHRUDIMKY

2 (8)

Tato výprava nás zavede z Nasavrk do nádherného kaňonu řeky Chrudimky. Cestou se dozvíme něco o zdejší přírodě, řece Chrudimce i historii celého kraje od Keltů až po 20. století. Uvidíme unikátní sad jedlých kaštanů, můžeme si prohlédnout i renesanční zámek v Nasavrkách a prozkoumáme zříceninu hradu Strádova. Výprava má velké kouzlo v časných jarních měsících nebo i později na podzim, kdy stromy kolem Chrudimky nemají skoro žádné listy a její kaňon tak krásně vynikne.

Časový rozvrh a délka výpravy	Nástupní místo: 49.8450333N, 15.8025186E. Parkování na náměstí v Nasavrkách 4,5 hod procházka z Nasavrk přes Strádovské peklo a zpět do Nasavrk se zastávkami 1 hod prohlídka expozice Po stopách Keltů na zámku. 10,5 km ve zvlněném terénu
Informace k výpravě	Stežka volně přístupná Pítka na náměstí v Nasavrkách WC – v otevírací době v IC na náměstí v Nasavrkách, tel.: 469 677 566 a na zámku v Nasavrkách v otevírací době expozice – www.nasavrky.cz Svačina: Je možné objednat si svačinový balíček v restauraci v keltském skanzenu, informace na tel. 731 523 917 Oběd (teplé jídlo) je možné na náměstí v Nasavrkách v restauraci Pod Lípou: tel.: 724 767 968 nebo v restauraci Šustr, pro větší skupiny lépe předem objednat: kontakt 774 193 696
Navíc	Prodejna upomínkových předmětů v informačním centru na náměstí v Nasavrkách Expozice Po stopách Keltů na zámku: 35 Kč/ dítě, pro větší skupiny lépe předem objednat na tel.: 469 677 566, info: www.zemekeltu.cz
Co s sebou	Pevné boty
Co s sebou pro dospělé doprovod	Zdroje, kde se můžeme dozvědět víc: https://zeleznehory.ochranaprirody.cz , kniha Nasavrké panství a slatiňanští Auerspergové – Jana Stehlíková, Luděk Štěpán
Pověst	https://carokraj.cz/lokace/stradov-a-duch-krute-panny
Orientační kalkulace dopravy	Autobusová doprava – autobus pro 42 osob (ceny jsou orientační 48 Kč/km, 242 Kč/hodina čekání) – přepravu si každý individuálně zajišťuje sám dle uvážení.
Aktuálnost informací	www.nasavrky.cz

Náročnost výpravy

nízká

střední

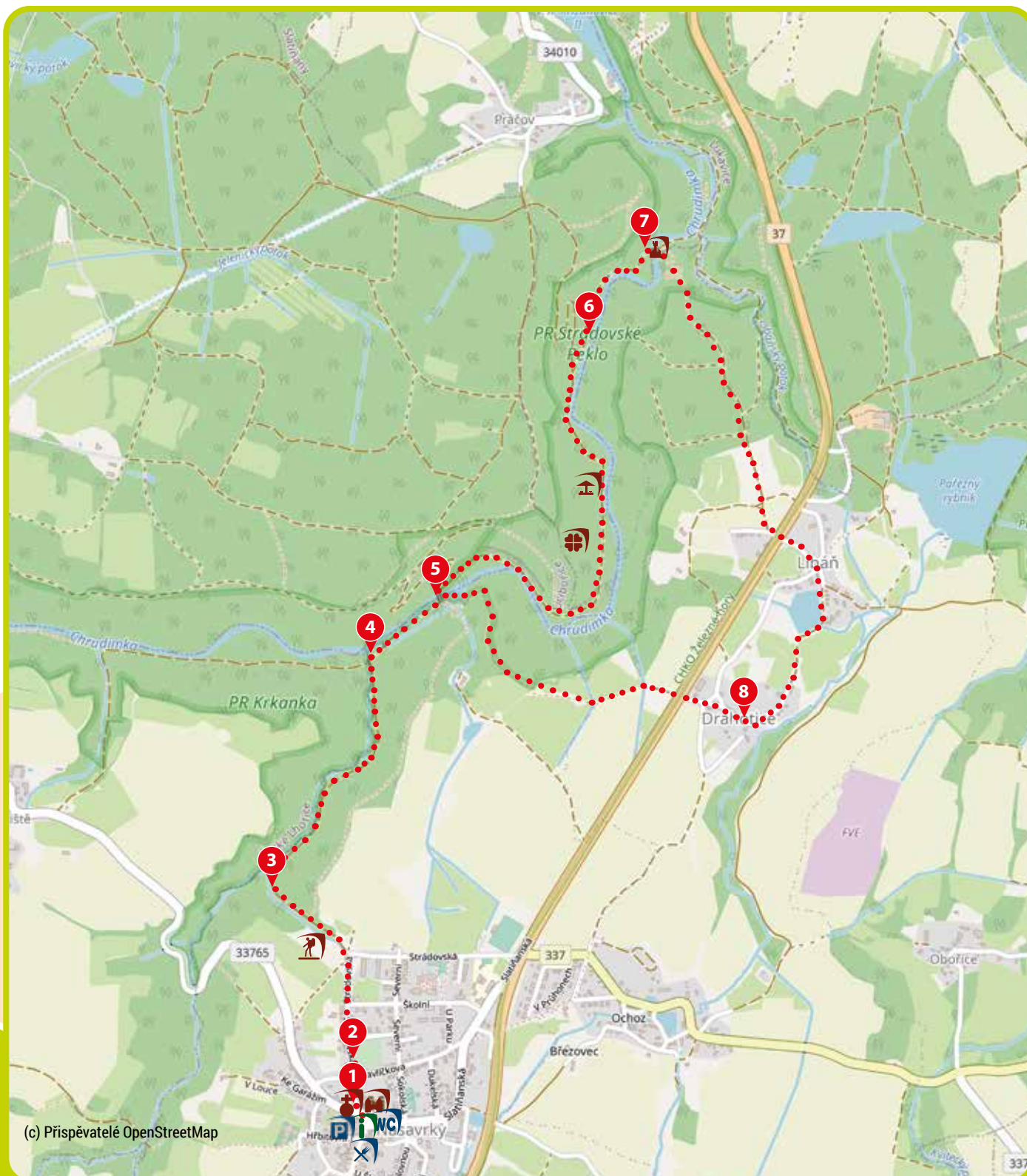

těžká

Vydal MAS Železnohorský region, z.s., Nám. Míru 288, 538 03 Heřmanův Městec © 2021

MAPOVÝ PODKLAD

(c) Příspěvatelé OpenStreetMap

Odpočinkové místo

Zámek Nasavrky

Turistická pěší trasa

Restaurace

Zřícenina hradu
Strádov

Přírodní rezervace
Strádov

Kostel sv. Jiljí

POPIS TRASY: Zaparkujeme na náměstí v Nasavrkách a sejdem na jeho dolní konec ke kostelu.

1 ZASTAVENÍ – U KOSTELA

VYPRAVĚČ VYPRAVÍ: Nasavrky jsou nevelké město v Železných horách. Nejstarší listina, ve které je o nich zmínka, je stará víc než 700 let. Lidé, kteří se v Železných horách usadili, se živili převážně zemědělstvím. Potřebovali pole, pastviny, a tak začali kácet les. Krajina se tak měnila z původní divoké, podléhající jen přírodním vlivům, v krajinu kulturní ovlivněnou člověkem a jeho konáním.

Rozhlédněte se a tipněte si, která stavba je nejstarší.

Ano, je to kostel. Byl postaven v gotice. To nám napovídá podoba jeho věže. Nasavrky v době gotické představovaly pouze dřevěné domy kolem náměstí, kostel a tvrz. Domy se nám pochopitelně nedochovaly, ale kamenný kostel ano. Po velkém požáru v roce 1740 byl sice barokizován a do dnešní podoby byl upraven v roce 1913, přesto z něj ta starobylost přímo dýchá!

Nasavrky byly již v roce 1360 povýšeny na město.

Dům, kde je restaurace Pod Lípou a taky městský úřad, byl v minulosti hospodářskou budovou patřící k zámku.

Na náměstí dnes sídlí správa Chráněné krajinné oblasti Železné hory. Zdejší krajina, ač už dlouho přetvářená člověkem, si na mnoha místech zachovává cenný původní ráz, jak uvidíme na vlastní oči na dnešní výpravě. A stojí za to ji chránit. CHKO Železné hory byla vyhlášena v roce 1991 a jejím posláním je uchování krás přírody a krajiny Železných hor. Nejcennější části Železných hor jsou chráněny ve 27 zvláště chráněných územích.

POPIS TRASY: Popojdeme si k zámku.

Druhou nejstarší budovou je zámek. Kolem roku 1600 se tehdejší majitel rozhodl starou tvrz přestavět na pohodlnější zámek. To už ale nebyla moderním stavebním slohem gotika, nýbrž renesance, proto je i zámek renesanční. Protože ale bourání a stavění bylo v té době poměrně dost pracné a drahé, zdivo tvrže je zahrnuto do budovy zámku. Nepředstavujme si tedy, že tvrz byla srovnána se zemí a na jejím místě vyrostl zbrusu nový zámek.

Podle čeho můžete poznat, že je zámek renesanční?

Mimo jiné podle fasády. Taková psaníčková výzdoba je pro renesanci typická. Tato psaníčka se dělala tak, že se nejprve omítl tmavou omítkou a na ni ještě jednou světlou. Ta světlá se ještě za vlhka vyškabovala a seškabovala, aby vznikl dvoubarevný obrázek. Tato výzdoba se nazývá sgrafita.

POPIS TRASY: Sejdem úzkou uličkou Strádovskou po modré turistické značce ke Kaštance. Hned na rohu Kaštanky je tabule naučné keltské stezky a vedle tabule s informacemi o Kaštance. Tady se na chvíli zastavíme.

2 ZASTAVENÍ – KAŠTANKA

Kaštanka je sad kaštanovníků setých. Vy nejspíše znáte kaštan, přesněji jírovcemadaly, z jejichž plodů se na podzim dělájí zvířátka. Tohle jsou jiné kaštany – jedlé. Knížete Jana Adama Auersperga zaujaly při jeho cestě do Itálie, a tak si odtamtud přivezl jejich sazenice. Vyčlenil pro ně část zámecké zahrady a v ní je vysadil. Bylo to v roce 1776, tedy skoro před 250 lety, v době baroka. Takže neuděláme chybu, když si knížete představíme v bílé napudrované paruce. V sadu je dnes asi sto stromů a nejstarší z nich jsou ještě z doby založení sadu. V půlce října, když kaštany dozrávají, se v Nasavrkách slaví Kaštanobraní.

Od Kaštanky půjdeme po modré turistické značce. Spolu s ní vede Keltská naučná stezka, po níž dojdeme až k naučné tabuli č. 4. Pokud máme dost času a trpělivosti, určitě si naučné tabule, které budeme mít, přečteme. Budeme zase o něco chytřejší!

3

ZASTAVENÍ – O KELTECH

Potkáváme už několikátou tabuli naučné Keltské stezky, a tak by stálo za to vysvětlit, proč tu jsou. Asi dva kilometry odtud stávalo před 2 tisíci lety keltské sídliště, oppidum. Bylo nejspíš jediné ve Východních Čechách. Oppidum si můžeme představit jako město. Bylo chráněné hradbami z kamení, dřeva a hlíny. Sloužilo jako centrum pro široké okolí – lidé sem chodili na trh prodávat i nakupovat, žili v něm řemeslníci, zastavovali se v něm kupci a nabízeli zboží zdaleka. Bydleli zde i vojáci, kteří měli město chránit, vládce a taky druid neboli kněz. Čím se zdejší řemeslníci zabývali? Určitě výrobou všeho, co tehdy lidé potřebovali. Část z nich vyráběla ze železné rudy železo.

Víte, co to je železná ruda?

Je to hornina, ze které se vytavením v železářské peci získá železo.

K čemu myslíte, že Kelové potřebovali železo?

Každého nejspíše nejdřív napadnou zbraně, ale stejně důležité bylo i nářadí. On je to opravdu velký rozdíl, jestli kácíte strom železnou nebo kamennou sekerou. Kelové vyráběli železné nože, kladiva, řetězy, nůžky atd. A teď to spojme – mluvíme o Keltech. Jejich době se právě díky objevu zpracování železa říká doba železná. A jsme v Železných horách, kde se dala železná ruda najít. Kelové byli první, kteří tady železnou rudu zpracovávali.

Pokračujeme dále po modré turistické značce pořád z kopce dolů až na rozcestí Peklo. Zastavíme se u rozcestníků.

4

ZASTAVENÍ – O PŘÍRODNÍ REZERVACI A TRAMPSKÉ OSADĚ PEKLO

Před chvílí jste prošli kolem tabule, která upozorňuje na zdejší přírodní rezervaci Krkanka. Přírodní rezervace je zvlášť chráněné území. Je tu chráněné hluboké skalnaté údolí řeky Chrudimky a jejího přítoku a v řece žije chráněná rybka vranka obecná.

V Železných horách byly lesy původně z velké části listnaté. Rostly tu buky, jasany, olše, duby, habry, ale i jehličnatá jedle. Tady je na stráních celkem dost buků. Ty nejlíp poznáte na jaře, kdy mají tak svěže zelenou barvu, že ve slunci přímo září, anebo na podzim, kdy se zbarvují do zlata. A zase září! Na vlhkých místech rostou jasany a olše. Žijí tu zvířata typická pro lesní prostředí s řekou a potoky. Z těch méně běžných třeba vydra. V lese zase jezevec. Věřím, že toho by se člověk mohl i polekat. Má včetně ocasu až metr a působí docela mohutně. Ale nejspíš ho nepotkáte. Žije skrytě, staví si důmyslné nory. A k snědku miluje žížaly. Ve skalní suti sídlí král noci – výr velký. Zaslechnout ho můžete nejlíp koncem ledna nebo v únoru, kdy si samci houkáním vyznačují svoje teritorium.

A teď ta tramská osada. Je tu uprostřed rezervace. Trochu zvláštní, že? Na vysvětlení se musíme podívat do historie. Zhruba před sto lety, po první světové válce a vzniku Československa, se mezi mladými lidmi z města hodně rozšířily výpravy do přírody. Nejdřív to byli především vodáci, pak přibyl i ti, co chodili pěšky. Vyráželi hlavně v létě a s hodně jednoduchým vybavením. Byly to často skupinky kamarádů, kteří se inspirovali příběhy z amerického západu. Vážili si přátelství a k přírodě chovali hlubokou úctu. Říkalo se jim trampové. Trampové začali jezdit i do údolí Chrudimky, dali jí přezdívkou Stříbrná řeka. Zalíbilo se jim tady. A tak k trampování přivedli později i svoje rodiny. Vznikla tramská osada. A aby se trampům s rodinami v lese lépe pobývalo, vybudovali si chatičky. Jezdili sem často. Slavili společně Velikonoce i Nový rok, dělali brigády, když bylo potřeba něco opravit, vybudovali si hřiště. Osadu nazvali Tramská osada Peklo.

Když došlo k vyhlášení přírodní rezervace v roce 1990, nemohli ochránci přírody chatky přestěhovat jinam. Chatky tu tedy jsou, ale nesmí se stavět nové. Trampové se snažili přírodě neubližovat. Tak si musíme přát, aby současní majitelé byli taky duší trampové s úctou k přírodě a všemu živému.

Vydáme se doprava po modré a zelené značce, u dřevěného mostu se značky rozdělují a my budeme pokračovat přes most po zelené. Za mostem se zastavíme.

5 ZASTAVENÍ – STRÁDOVSKÉ PEKLO

Na přírodní rezervaci Krkanka navazuje přírodní rezervace Strádovské peklo. Je ještě skalnatější. Chrudimka tu vytváří kaňon a díky tomu se tady daří například několika druhům vzácných brouků kovaříků. Tato část údolí byla dlouhou dobu oborou, kam se mohlo chodit jen 4 měsíce v roce. Obora byla v roce 2012 zrušena. Ale Slavická obora nad údolím Chrudimky stále chová jeleny a je přístupná jen v únoru, březnu, červenci a srpnu. Za chvíli půjdeme kolem školní včelnice. Patří včelařskému učilišti. Od zdejších včel se získává lesní neboli medovicový med. Ten je většinou tmavší a hodně lidí ho má radši než světlý květový z květin a lukách.

Budovy, které tady kousek od mostu stojí, jsou bývalým Pekelským mlýnem. První písemná zmínka o něm je už z roku 1567. Takže se tady jeho mlýnské kolo točilo ještě dříve, než byla tvrz v Nasavrkách přestavěna na zámek! To je úctyhodná historie.

Zelená turistická značka nás dovede k rozcestí se žlutou. Je tu posezení, a tak se tu zastavíme.

6 ZASTAVENÍ – O ŘECE CHRUDIMCE

Už delší dobu jdeme podél řeky. Jmenuje se Chrudimka. V minulosti jí lidé tady v té horní části říkali Kamenice. Proč? Podívejte se do koryta a není potřeba nic vysvětlovat. Řeka tu teče miliony let. Pramení za Hlinskem ve Žďárských vrších nedaleko osady Filipov. (Vezmeme si k ruce papírovou turistickou mapu nebo využijeme chytrý telefon s mapou, abychom si vše mohli ukázat).

Od pramene míří Chrudimka na severozápad, a tak původně mířil celý její tok. Pak se ale v dávných geologických dobách Železné hory zvedly do výšky a přehradily Chrudimce původní trasu. A protože voda do kopce sama neteče, musela si Chrudimka najít novou cestu. Když se podíváte na mapu, uvidíte, že u Sečské přehrady se najednou prudce stáčí z původního severozápadního směru a míří na severovýchod. Řeka si našla cestu přes Železné hory i v místech, kde jsou tak tvrdé horniny jako je zdejší žula. Tady ve Strádovském Pekle si řeka teče celkem klidně, ani vody v ní moc není. V minulosti to byla řeka divoká a po lijácích přinášela záplavy. Dodneška najdete v Chrudimi na domech značky, kam voda dosahovala při posledních záplavách v roce 1880. Proto vznikla na Chrudimce soustava přehrad. Nejbližší k prameni je přehrada Hamry, pak přehrada Seč a poslední, kousek zpátky proti toku, je přehrada Křižanovice. V každé přehradě se část vody z Chrudimky odebírá a po úpravě využívá jako voda pitná. Ta voda, která v korytu řeky zůstane, teče přes Chrudim, v Pardubicích se vlévá do Labe a s Labem pak do Severního moře. Docela dlouhá pouť, že? Samostatně tekoucí Chrudimka je dlouhá 106 km.

Protože vodní pohon byl dlouhá staletí jediným způsobem, jak si ušetřit namáhavou ruční práci, tak na Chrudimce klapalo v minulosti množství mlýnů, vodními koly poháněných pil, stoup na tříslo, olejen, valch i kováčích hamrů. Hamry jsou kovárny, ve kterých je obrovské kladivo zvedáno právě díky převodu z vodního kola.

Všimli jste si těch pahýlů starých stromů? V běžném lese by je lesníci skáceli. Tady jsou schválně. Kvůli chráněnému broukovi. Jmenuje se páchník hnědý, žije ve starých stromech a živí se odumřelou dřevní hmotou listnatých stromů. Navíc se rád sluní, vybírá si proto lesy světlé, kde sluníčko svítí i na kmen stromu. Larvy žijí uvnitř v dutinách stromů. Jejich vývoj trvá 3–4 roky a můžou dorůst až 10 cm. Dospělý brouk je menší, má přibližně 3 cm.

Po zelené turistické značce pokračujeme podél řeky a přes kovový mostek. Tam značka zatáčí doprava do kopce ke zřícenině Strádova, kde si můžeme udělat větší přestávku a nasvačit se.

7 ZASTAVENÍ – O HRADU STRÁDOV

Vystoupali jsme ke zřícenině hradu Strádova. Ten zde stával již ve 14. století.

Proč si myslíte, že byl postaven v tomto místě?

Je to z důvodů ochrany proti nepřítelům - na strmý skalnatý ostroh se špatně dostává. Na jihovýchodě, kde areál hradu byl v úrovni okolní roviny, tedy poměrně zranitelný, bylo nutno vybudovat silnější umělé opevnění. Tímto směrem bývalo i poměrně velké předhradí (půjdeme tudy po zelené značce). K hradu Strádov patřilo původně i městečko Nasavrky, kde stávala menší tvrz na místě dnešního zámku, jak jsme si již řekli. Strádov byl hlavním sídlem tohoto panství. Podle pověsti vedla ze Strádova podzemní chodba až ke sklepům dnešního zámku. Když si uvědomíme, jakou vzdálenost jsme od zámku až sem ušli, tak by naši předkové museli být opravdoví kouzelníci. Ale kdo ví?!

Asi si řeknete, že mezi stromy nemohli nepřátele pořádně vidět – mohli by je nepozorovaně přepadnout. Máte pravdu. Proto také okolí hradu bylo zcela vykácené. Bylo tak z hradu vidět na kostel sv. Jakuba v Práčově na protějším břehu Chrudimky. U kostela stával i klášter. Patronem kostela i benediktýnského kláštera býval zdejší pán. V roce 1421 přepadli klášter husité. Počínali si jako obvykle, vypálili ho a pobořili. Tím pádem klášter zanikl a i hrad Strádov je následkem husitských válek kolem roku 1450 uváděn jako pustý. Role se vyměnily a sídlo panství bylo přeneseno do Nasavrky, proto také majitelé dali později nasavrkou tvrz renesančně přestavět na zámek.

Na Strádově si můžeme přečíst pověst o kruté panně Miladě. Zajímavé je, že stejná pověst se vypráví i na Lichnici.

Posledním rodem, který vlastnil Nasavrky a celé panství, byli Auerspergové. Ti hodně ovlivnili současný vzhled nejen Nasavrky, ale i krajiny, která působí velmi romanticky. Auerspergové cíleně takový ráz krajiny budovali – něco jako obrovský anglický park s různými vyhlídkami, altány, alejemi, oborou se zvěří. Chtěli nechat vyniknout krásu zdejší přírody, a podpořit ji. Dnes je to území chráněné jako krajinná památková zóna Slatiňansko-slavicko.

Pokračujeme po zelené a všimneme si ještě třeshňového sadu, který na les navazuje. Z Libáně pokračujeme po modré směrem na Drahotice. Zastavíme se na hrázi rybníka.

8

ZASTAVENÍ

– NA HRÁZI DRAHOTICKÉHO RYBNÍKA

My máme často tendenci si myslet, že jsme mnohem chytřejší a schopnější, než byli lidé před staletími. Určitě jste si všimli, že stojíme v krásné aleji dubů letních. Duby zde vytváří výrazný krajinnotvorný prvek.

Víte, proč se na hráze rybníků vysazovaly duby?

Duby svými hlubokými kořeny hráze zpevňují, a to mnohem levněji a trvaleji, než třeba beton. Duby a hráze k sobě prostě patří. Kdybychom šli z Libáně dále po zelené, narazili bychom na další alej dubů, podle nichž můžeme poznat linii hráze dnes již zrušeného rybníka.

Pokračujte do Drahotic, kde se u rozcestníku odpojíte od modré a budeme pokračovat po cyklotrase č. 4121 zpět do Nasavrky.

TIP:

Pokud se chcete dozvědět více o Keltech, navštivte **expozici Po stopách Keltů** na zámku v Nasavrkách nebo si zkuste projít **Výpravu za Keltů do pravěkého města**.

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

PRACOVNÍ LIST

1. Pro jaký umělecký sloh jsou na fasádě typická sgrafita v podobě psaníček?

2. Proč byla vyhlášena CHKO Železné hory?

3. Ve které době stálo nad Chrudimkou keltské oppidum?

4. Jaké stromy byly v minulosti typické pro lesy Železných hor?

5. Jaký druh sovy hnízdí v přírodní rezervaci Krkanka (je ve znaku CHKO Železné hory)

6. Odkud kam vedla údajně tajná chodba?
